

ΑΪΛΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ

ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΑΪΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΪΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Η ΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΗΣ «ΚΑΛΑΝΤΗΡΑΣ» ΣΤΗ ΝΙΣΥΡΟ

1. Σύντομη παρουσίαση του στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

α. Με ποιο όνομα αναγνωρίζεται το στοιχείο από τους φορείς του:

Με το όνομα ΚΑΛΑΝΤΗΡΑ.

β. Άλλη/-ες ονομασία/ες¹:

Στο χωριό Νικειά της Νισύρου, την ονομάζουν ΚΑΛΑΝΤΙΝΑ.

γ. Σύντομη Περιγραφή² (έως 50 λέξεις):

Το Σάββατο του Λαζάρου, τα παιδιά του σχολείου στη Νίσυρο, κρατώντας κλαδί φοίνικα, (βαγιά) περιέρχονται τους δρόμους τραγουδώντας ποίημα που περιγράφει την ανάσταση του Λαζάρου. Τα παιδιά της 6ης τάξεως, κινούνται χωριστά, περιφέροντας την “ΚΑΛΑΝΤΗΡΑ”, στολισμένη ξύλινη κατασκευή, συγκεντρώνοντας χρήματα, αυγά και κουλούρια.

¹ Για παράδειγμα, η ονομασία του στοιχείου όπως είναι γνωστή στο ευρύτερο κοινό ή στη βιβλιογραφία.

² Η σύντομη περιγραφή προϋποθέτει με τρόπο γενικό και περιληπτικό τον αναγνώστη για το στοιχείο.

δ. Πεδίο ΑΠΚ³:

- προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις
- επιτελεστικές τέχνες
- κοινωνικές πρακτικές-τελετουργίες-εορταστικές εκδηλώσεις**
- γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν
- τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία
- άλλο⁴

ε. Περιοχή όπου απαντάται το στοιχείο:

Στη Νίσυρο, παλαιότερα και στους 4 οικισμούς, σήμερα, μόνο στο Μανδράκι, επειδή μόνο εκεί λειτουργεί δημοτικό σχολείο.

Σε περιοχές της Β. Ελλάδος, υπάρχει κάποιο παρεμφερές έθιμο, με διαφορετικό όνομα, και με κάποιες ομοιότητες στο ποίημα που τραγουδούν τα παιδιά.

στ. Λέξεις-κλειδιά⁵:

Καλαντήρα, Σάββατο του Λαζάρου, Βηθανία

2. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

α. Ποιος/-οι είναι φορέας/-είς του στοιχείου;⁶

Το δημοτικό σχολείο του νησιού.

β. Έδρα/τόπος⁷

³ Σημειώνεται το πεδίο/τα πεδία Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς στα οποία εμπίπτει το στοιχείο. Για περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με τα πεδία βλ. http://ayla.culture.gr/?page_id=4.

⁴ Εφόσον είναι αναγκαίο, συμπληρώνεται μια κατηγορία που δεν περιλαμβάνεται στα ανωτέρω πεδία, λ.χ. Παραδοσιακό Παιχνίδι.

⁵ Οι λέξεις-κλειδιά εξοικειώνουν τον χρήστη με το στοιχείο και τον διευκολύνουν να αναζητήσει περαιτέρω πληροφορίες στη βιβλιογραφία και στο διαδίκτυο.

⁶ Φορέας του στοιχείου μπορεί να είναι, για παράδειγμα, μια κοινότητα στην οποία τελείται ένα δρώμενο, όσοι κατέχουν μια τέχνη, μεμονωμένα πρόσωπα ή και ένα μόνο πρόσωπο που κατέχουν/κατέχει μια γνώση, πρακτική κ.ά.

⁷ Παρατίθενται, για παράδειγμα, τα στοιχεία ενός συλλόγου ή μιας συντεχνίας που πιθανόν εκπροσωπεί τους φορείς του στοιχείου.

Διεύθυνση:

Δημοτικό σχολείο Νισύρου....Μανδράκι Νισύρου.....TK:85303.....

Τηλ. 22420 31266.....

FAX.....

e-mail:mail@dim-mandr.dod.sch.gr.....

url/ site web:

γ. Περαιτέρω πληροφορίες για το στοιχείο⁸:

Αρμόδιο/-α πρόσωπο/-α

Όνομα: Δημήτριος Τσουλάτος

Ιδιότητα: Διευθυντής του σχολείου

Διεύθυνση: Μανδράκι Νισύρου.....TK:...85303.....

Τηλ. ...6946549167..... FAX.....

E-mail: dtsoulatos@sch.gr

3. Αναλυτική περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ, όπως απαντάται σήμερα (έως 1.000 λέξεις)

Η "Καλαντήρα", είναι μια ξύλινη κατασκευή, που αποτελείται από σταυροειδή βάση, με προέκταση προς τα πίσω του διαμήκουσ τμήματος για να είναι χειρολαβή. Δυό εύκαμπτα σταυροειδή τόξα, σχηματίζουν θόλο πάνω από τη βάση, που φέρει τρύπα στο κέντρο της σταυροειδούς βάσεως και στην κορυφή των τόξων, μέσα από την οποία διέρχεται ξύλινος κατακόρυφος άξονας με ξυλόγλυπτο πουλί στην κορυφή, πάνω από τα τόξα. Το πουλί, με κουδουνάκια στη μύτη και στα φτερά, περιστρέφεται συνεχώς, με το τράβηγμα σπάγκου δεμένου στον άξονα αυτό. Στην μπροσινή όψη του τόξου, υπάρχει ξύλινο ομοίωμα του Λαζάρου.

Το πρωί του Σαββάτου του Λαζάρου, η Καλαντήρα, στολίζεται με λουλούδια και στη συνέχεια, την περιφέρουν οι μαθηταί της 6ης δημοτικού, μαζί με δίσκο, για συγκέντρωση χρημάτων και καλάθι, για συγκέντρωση αυγών και κουλουριών ψάλλοντας το απολυτίκιον της ημέρας:

⁸ Παρατίθενται τα στοιχεία του προσώπου που μπορεί και διατίθεται οικειοθελώς να παράσχει σε κάθε ενδιαφερόμενο (π.χ. στους μαθητές ενός σχολείου) περαιτέρω πληροφόρηση για το στοιχείο.

“Την κοινήν ανάστασιν προ του σου πάθους πιστούμενος,
εκ νεκρών ήγηρας τον Λάζαρον Χριστέ ο Θεός...”.

Από τα σπίτια και τα καταστήματα, ο κόσμος ρίχνει χρήματα στο δίσκο και τοποθετεί στα δυο καλάθια που κρατούν τα παιδιά αυγά και πασχαλινά κουλούρια, τα ψιλοκούλουρα.

Την ίδια ώρα οι μαθηταί των άλλων τάξεων του δημοτικού, συνοδευόμενοι από τους δασκάλους τους, κρατώντας από ένα κλαδί φοίνικα, (βαγιά), στολισμένο ή με λουλούδια ή με ωραία σχήματα από το πλέξιμο των φύλλων του, (καλάθια, πουλιά, ζώα), περιέρχονται τους κεντρικούς δρόμους του Μανδρακίου ψάλλοντες το ποίημα “Η Βηθανία” που περιγράφει το θαύμα της αναστάσεως του Λαζάρου:

“Η Βηθανία σήμερα θαύμα τι προκηρύττει
την του Χριστού Ανάστασιν κι όλον το παν εκπλήττει...”

Όσες φορές συναντηθούν με τα παιδιά που περιφέρουν την Καλαντήρα, σταματούν το ποίημα αυτό και τραγουδούν το εξής:

“Καλαντήρα πέρασε
κι' έκατσεν κι ελάλησεν
και πύργον εκοδόμησε.
Κι όποιος δεν μας δίν' αυγό,
μέσα ψύλλος και κοργιός.
Βάγια βάγια των βαγιών
τρώμε ψάρι και κολιό
κι ως την άλλη Κυριακή,
τρώμεν κόκκινον αυγό”.

Με την απομάκρυνση των τελειοφοίτων με την Καλαντήρα, συνεχίζουν την “Βηθανία”, μέχρι που να ξανασυναντηθούν και πάλιν σε άλλο σημείο και να επαναληφθεί η ίδια σκηνή.

Όταν τελειώσει “το γύρισμα” του οικισμού, οι μαθηταί επιστρέφουν στο σχολείο, όπου γίνεται η καταμέτρηση των χρημάτων, για ενίσχυση του ταμείου της σχολικής εφορίας, των αυγών τα οποία διανέμονται στους δασκάλους και των κουλουριών που διανέμονται στα παιδιά.

Το έθιμο αυτό, που δεν είναι νεκρό, αλλά πολύ ζωντανό, αποτελεί στην ουσία, παιδική γιορτή. Τα παιδιά, περιμένουν με αγωνία την ημέρα αυτή και μέρες πριν, προσπαθούν να βρουν κατάλληλο κλαδί βαγιάς, τρυφερό, για να είναι εύκολο το πλέξιμο για το στόλισμα. Για το σκοπό αυτό μάλιστα τα κόβουν λίγες μέρες πριν και τα τοποθετούν σε νερό για να μαλακώσουν τα φύλλα.

Οι μεγάλοι, με χαρά περιμένουν τα παιδιά, και είναι έτοιμοι να τους προσφέρουν ότι έχουν ευχαρίστηση, δείχνοντας έτσι την εκτίμησή τους προς τους δασκάλους για το μορφωτικό έργο που επιτελούν, και προς τα παιδιά, για την προσπάθειά τους για μόρφωση.

Με μικρές παραλλαγές, το έθιμο εορταζόταν και στους άλλους τρεις οικισμούς του νησιού, όταν υπήρχαν εκεί σχολεία. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα παιδιά των σχολείων Νικειών και Εμπορειού, μετά “το γύρισμα” στο χωριό τους, πήγαιναν και στο άλλο χωριό και όταν τελείωναν και από κει, συγκεντρωνόντουσαν όλοι μαζί στη Μονή της Κυράς, όπου τους προσέφεραν ελαφρύ φαγητό και γλυκίσματα και σε μια ατμόσφαιρα συναδελφώσεως, αναχωρούσαν για τα χωριά τους με ευχές για καλή Ανάσταση κλπ.

4. Χώρος/εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που συνδέονται με την επιτέλεση/ άσκηση του στοιχείου ΑΠΚ⁹

Ο μόνος εξοπλισμός είναι η καλαντήρα και τα κλαδιά του φοίνικα, οι βαγιές. Χώρος πραγματοποιήσεως του εθίμου είναι οι οικισμοί του νησιού.

5. Προϊόντα ή εν γένει υλικά αντικείμενα που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης/άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

Το συγκεντρούμενα χρήματα προορίζονται για το σχολικό ταμείο, τα αυγά διανέμονται στους δασκάλους, ως έκφραση εκτιμήσεως της κοινωνίας και αναγνώριση της προσφοράς τους

⁹ Στο πεδίο αυτό, αν απαιτείται, γίνεται αναφορά στις εγκαταστάσεις (π.χ. εργαστήριο, κτήριο συλλόγου, αίθουσα/-ες, βοηθητικά κτήρια), σε χώρους και τόπους που συνδέονται με το στοιχείο (π.χ. πλατεία, πανηγυρότοπος) και στον εξοπλισμό που πιθανόν είναι απαραίτητος για την επιτέλεση του στοιχείου ή σχετίζεται με αυτή.

στην μόρφωση της νέας γενιάς, και τα κουλούρια, στους μαθητές ως αναγνώριση των προσπαθειών τους για μόρφωση.

Σε παλαιότερους καιρούς, το περιεχόμενο του δίσκου προωριζέτο για την ενίσχυση του ταμείου της Μονής της Σπηλιανής, η οποία είχε την ευθύνη λειτουργίας των σχολείων.

6. Ιστορικά στοιχεία για το στοιχείο ΑΠΚ¹⁰ (έως 500 λέξεις)

Ως προς την ιστορία και την προέλευση του έθιμου. Το έθιμο φαίνεται ότι έχει τις ρίζες του στα βάθη των αιώνων, στη γιορτή της Ειρεσιώνης. Στην Ειρεσιώνη, τα παιδιά περιέφεραν τραγουδώντας ένα κλαδί ελιάς ή δάφνης, στολισμένο με χρωματιστά μαλλιά προβάτου ή με φρούτα. Αυτό εθεωρείτο σύμβολο της ευφορίας και ήταν αφιερωμένο στους θεούς ως έκφραση ευχαριστίας για την γονιμότητα της χρονιάς. Εξέλιξη της Ειρεσιώνης αποτελούσαν τα “Χελιδονίσματα”.

Τα Χελιδονίσματα ήταν έθιμο-κάλαντα για το καλωσόρισμα της πρωτοχρονιάς που ήταν η 1η Μαρτίου. Οι Ρωμαίοι, μετέφεραν την πρωτοχρονιά στην 1η Ιανουαρίου, το έθιμο όμως παρέμεινε την 1η Μαρτίου, για να γιορτάζεται η αρχή της ανοίξεως και η επιστροφή των χελιδονιών. Σήμερα, σε περιοχές της Β. Ελλάδος, γιορτάζονται τα Χελιδονίσματα, και τα παιδιά, περιφέρουν ξύλινη κατασκευή, ακριβώς όμοια με τη δική μας Καλαντήρα, χωρίς τον Λάζαρο, και μάλιστα ένα από τα τραγούδια που λέγονται, στην Βισαλτία Σερρών, μοιάζει πολύ με το δικό μας: “Χελιδόνα έρχιπι... κι έκατσι κι λάλησι κι πύργου θιμέλιουσι...όξου ψίλλουπόντικας...” (Βικιπαίδεια).

Από ιστορικές πηγές, πληροφορούμεθα ότι στη Ρόδο εορτάζοντο τα Χελιδονίσματα, αλλά το μήνα Βοηδρομιώντα (15 Σεπτεμβρίου- 15 Οκτωβρίου). Η γεινίαση και οι στενές σχέσεις Νισύρου και Ρόδου, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι και στη Νίσυρο, την παλιά εκείνη εποχή, θα πρέπει να εορτάζοντο τα Χελιδονίσματα, με την κοινή για την εποχή μορφή τους.

Το 1865 όμως έφθασε στο νησί για να διευθύνει το πρώτο επίσημο δημόσιο σχολείο ο απόφοιτος της Μεγάλης του Γένους Σχολής, συμπατριώτης μας λόγιος, Ιωάννης Λογοθέτης (1835-1910), μετά από μακρά θητεία ως δάσκαλος σε πολλές πόλεις της Θράκης και του Ευξείνου Πόντου.

Ο Ιωάννης Λογοθέτης συνέταξε ποίημα από τριάντα επτά δίστιχα, με ομοιοκαταληξία, με το οποίο περιγράφεται όλο το ιστορικό της Αναστάσεως του Λαζάρου. Τίτλοφορείται “Άσμα εις την έγερσιν του Λαζάρου”, αλλά συνηθίζεται να λέγεται, “η Βηθανία” και είναι το ποίημα που τραγουδούν και σήμερα τα παιδιά. Δεν απέχουμε από την πραγματικότητα αν θεωρήσουμε ότι την ίδια εποχή, άλλαξε και το όλο σκηνικό του

¹⁰ Ιστορικές πληροφορίες ή τοπικές διηγήσεις για την εμφάνιση, τη διάρκεια και τις προσαρμογές ή και τροποποιήσεις του στοιχείου ΑΠΚ, καθώς και ιστορικά στοιχεία για τον φορέα του στοιχείου ΑΠΚ (σε περίπτωση ομάδας, συλλόγου, σωματείου, ενορίας, συντεχνίας κτλ.)

εθίμου, στη Νίσυρο και πήρε τη σημερινή του μορφή, αφού ο Λογοθέτης ήταν επηρεασμένος από τον τρόπο εορτασμού στις περιοχές που δίδασκε, κι έτσι, μετέφερε και στη Νίσυρο τον συμβολισμό και το τελετουργικό του εθίμου. Για να συνδεθεί και με τον Χριστιανισμό, τοποθετήθηκε το ομοίωμα του Λαζάρου και καθιερώθηκε ο εορτασμός το Σάββατο του Λαζάρου, και με δεδομένο ότι το Πάσχα πάντα είναι άνοιξη, συνδέεται και με τον ερχομό της ανοίξεως, και κατ' επέκταση και με τα Χελιδονίσματα.

Ως προς την ονομασία "Καλαντήρα". Υπάρχουν διάφορες εκδοχές για την προέλευση της λέξεως. Αν συσχετίσουμε το γεγονός ότι στη Νίσυρο, αυτήν που μιλάει **μεγαλοφώνως** την λέμε "καλαντήρα", τότε πρέπει να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι η λέξη προέρχεται από τα κάλαντα, που κι αυτή προέρχεται από τις Βυζαντινές "καλένδες", που ήταν η πρώτη ημέρα κάθε μηνός, κυρίως όμως η πρώτη μέρα του έτους, οπότε τα παιδιά επεσκέπτοντο καταστήματα και σπίτια τραγουδώντας **μεγαλοφώνως** ευχετήρια τραγούδια, τα κάλαντα, και παίρνοντας δώρα, και χρήματα.

7. Η σημασία του στοιχείου σήμερα (έως 300 λέξεις)

α. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τα μέλη της κοινότητας/τους φορείς του;

Η Καλαντήρα, αποτελεί στην ουσία μια παιδική γιορτή. Τα παιδιά την περιμένουν με αγωνία και συμμετέχουν σ' αυτήν με μεγάλη χαρά. Οι μεγαλύτερης ηλικίας, με νοσταλγία θυμούνται την εποχή που ήταν μαθηταί και συμμετείχαν στην περιφορά της "Καλαντήρας" και εύχονται να ήταν στο νησί και να παρακολουθήσουν τα παιδιά στο γύρισμα του χωριού.

β. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;

Αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής ζωής του νησιού. Όλοι οι κάτοικοι περιμένουν την ημέρα αυτή, για να δείξουν την εκτίμησή τους προς τους δασκάλους για το παιδευτικό έργο που επιτελούν και προς τα παιδιά για να τα ενισχύσουν να συνεχίσουν την προσπάθειά τους για μόρφωση. Φέτος που, λόγω των γνωστών γεγονότων, το έθιμο δεν πραγματοποιήθηκε, θεωρείται ότι κάτι έλειψε από τους κατοίκους.

γ. Συμμετείχε και πώς η κοινότητα στην προετοιμασία της εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;¹¹

¹¹ Στο σημείο αυτό μπορούν να παρατεθούν επιστολές των φορέων του στοιχείου με τις οποίες να εκφράζουν το ενδιαφέρον τους για τη διαφύλαξη/ανάδειξη του ως άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Πληροφορίες για τη σημερινή μορφή του εθίμου παρεσχέθησαν από τον διευθυντή του δημοτικού σχολείου. Φωτογραφίες εδόθησαν από διαφόρους κατοίκους και πληροφορίες για σχετικές αναφορές σε περιοδικά κλπ, εδόθησαν από πολλούς Νισύριους.

8. Διαφύλαξη/ανάδειξη του στοιχείου

α. Πώς μεταδίδεται το στοιχείο στις νεότερες γενιές σήμερα;¹²

Τα παιδιά από την προσχολική ηλικία, παρακολουθώντας την πραγματοποίηση του εθίμου, αναμένουν και τη δική τους ενηλικίωση για να συμμετάσχουν σ' αυτό.

Βλέποντας τη γενική συμμετοχή του κόσμου, στην πραγματοποίηση του εθίμου, ονειρεύονται και τη δική τους συμμετοχή.

β. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης του στοιχείου που έχουν ληφθεί στο παρελθόν ή που εφαρμόζονται σήμερα (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Δεν χρειάζεται η λήψη ειδικών μέτρων, για τη διαφύλαξη του εθίμου γιατί δεν νοείται αναμονή του Πάσχα χωρίς την Καλαντήρα. Σε πολλές Νισυριακές παροικίες, υπάρχει Καλαντήρα (όπως των Αθηνών) και πολλές φορές, γίνεται ειδική συγκέντρωση για να την περιφέρουμε εντός βέβαια της αίθουσας, και να θυμηθούμε τα παλιά, μεταφερόμενοι νοερά στη Νίσυρο.

γ. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης που προτείνεται να εφαρμοστούν στο μέλλον (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα).

¹² Η μετάδοση του στοιχείου είναι αποτέλεσμα θεσμοθετημένης ή μη διαδικασίας μαθητείας (π.χ. σε σχολή ή κοντά σε έναν μάστορα/ειδικό/γνώστη) ή αποτελεί καρπό βιωματικής μύησης;

Ο καθένας, από τη θέση του και με το ό,τι κύρος διαθέτει, τονίζουμε συνεχώς στους δασκάλους κυρίως, αφού από αυτούς εξαρτάται, αλλά και στους γονείς, τη σημασία διατηρήσεως της παραδόσεώς μας.

9. Βασική Βιβλιογραφία

(1). Σχολικά άσματα, ποιήματα και διάλογοι. Ι. Λογοθέτη, 1909. στην έκδοση αυτή, ο μεγάλος Νισύριος λόγιος, καταχωρίζει το ποίημά του με τίτλο, “Άσμα εις την έγερσιν του Λαζάρου”, και πέραν του κειμένου του ποιήματος, καταγράφει και τις απόψεις του για το έθιμο της Καλαντήρας, το ιστορικό της προελεύσεώς του κλπ.

(2). Νισύρου λαογραφικά, Γ. Καζαβή, 1940, σελ. 86 με φωτογραφία Καλαντήρας, και μικρό ενημερωτικό σημείωμα.

(3). Η Καλαντήρα, Ν. Κουμέντου, ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ, τ. 4/1972, σελ. 322-328. Περιγραφή της προελεύσεως και της μορφής του εθίμου.

(4). Του Λαζάρου στα Νικειά, Γ. Σακελλαρίδη, ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ τ. 6/1978 σελ. 175-180. Πλήρης περιγραφή του εθίμου όπως ετηρείτο στα χωριά Νικειά και Εμπορείο.

(5). Το έθιμο της Καλαντήρας. Κώστα Χαρτοφύλη, “ΝΙΣΥΡΟΣ, το νησί του Πολυβώτη”. Ένθετο εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 23-7-2001.

10. Συμπληρωματικά Τεκμήρια

α. Κείμενα (πηγές, αρχειακά τεκμήρια κτλ.)

Πέραν των ανωτέρω κειμένων που αναφέρονται στο έθιμο της Καλαντήρας, υπάρχουν αρκετές φωτογραφίες, αλλά και ζώσες μνήμες και προφορικές αφηγήσεις.

β. Χάρτες

γ. Οπτικά και ακουστικά τεκμήρια (σχέδια, φωτογραφίες, αρχεία ήχου, βίντεο κτλ.)

11. Στοιχεία συντάκτη του Δελτίου

α. Όνομα Συντάκτη/-ών

Κωνσταντίνος Διαμ. Χαρτοφύλης,

β. Ιδιότητα Συντάκτη

Αντιναύαρχος Λ.Σ. (ε.α.) Πρόεδρος Εταιρείας Νισυριακών Μελετών.

γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου

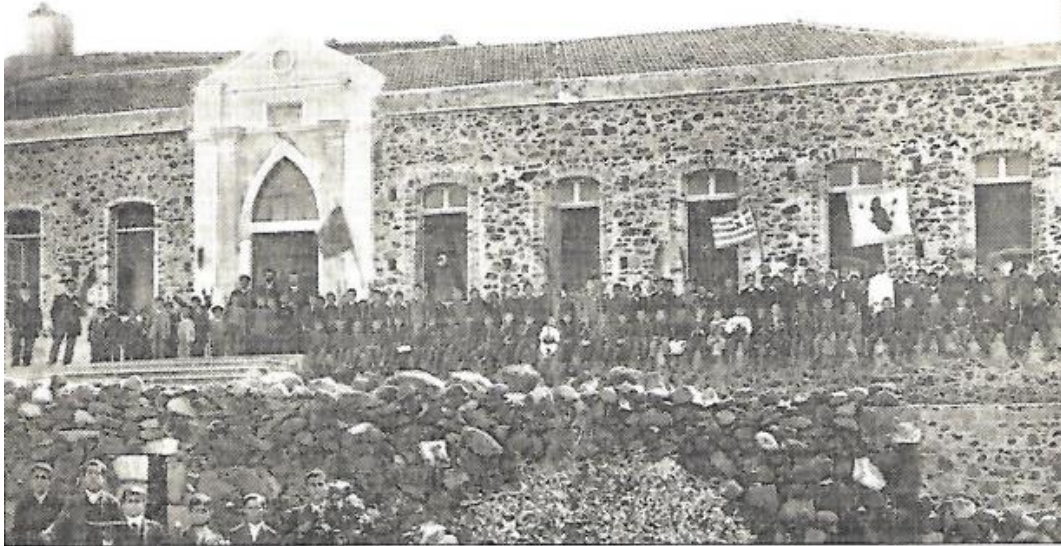
Βούλα Αττικής 21 Ιουνίου 2020, του νεομάρτυρος, Αγίου Νικήτα του Νισυρίου

12. Τελευταία συμπλήρωση/επικαιροποίηση του Δελτίου. Φωτογραφίες από την διαχρονική πραγματοποίηση του εθίμου:

‘Η Καλαντήρα και τ’ Αύγοκάλαθο

Nisiros (Egeo) - Festa scolastica del lazaro

Ιταλική κατοχή 1912-1943. Σάββατο του Λαζάρου και τα παιδιά μπροστά στο σχολείο, ετοιμάζονται για το «γύρισμα της Καλαντήρας».

Δάσκαλοι και μαθητές με την καλαντήρα, μπροστά στο δημαρχείο, σε νεώτερους χρόνους

Το «γύρισμα της καλαντήρας» στις μέρες μας.

ΑΝΑΡΤΗΤΕΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΑΪΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Ταχ. Δ/ση: 3^{ης} Σεπτεμβρίου 42 Αθήνα

Ταχ. Κώδικας: 10433

Πληροφορίες: Μ.Φακιολά

Τηλέφωνο: 210 5219064

e-mail: dnpk@culture.gr

Αθήνα, .12.2021

ΚΟΙΝ.: Ως Πίνακας Αποδεκτών

ΘΕΜΑ: Εγγραφή του στοιχείου «Καλαντήρα Νισύρου» στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας

ΑΠΟΦΑΣΗ

Έχοντας υπόψη:

1) τις διατάξεις:

α. Του Ν 4622/2019 (ΦΕΚ 133/Α/07-08-2019) «Επιτελικό Κράτος: Οργάνωση, λειτουργία ... Διοίκησης»,

β. του ΠΔ 70/2015 (ΦΕΚ 114/Α/22.9.2015) για την «Ανασύσταση των Υπουργείων...» και ειδικά το άρθ. 2 που αφορά την ανασύσταση του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού,

γ. του ΠΔ 4/2018 (ΦΕΚ 7/Α/22.01.2018) «Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού»,

δ. του Π.Δ. 83/2019 (ΦΕΚ 121/Α/9.07.2019) «Διορισμός Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης, Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών»,

ε. του άρθρου 10 του Π.Δ. 84/2019 (ΦΕΚ 123/Α/17.7.2019) «Σύσταση και Κατάργηση Γενικών Γραμματειών και Ειδικών Γραμματειών/ Ενιαίων Διοικητικών

Τομέων Υπουργείων»,

στ. της με Α.Π. ΥΠΠΟΑ/ΥΠΟΥΡΓΟΣ/397848/12/26.07.2019 (ΦΕΚ ΥΟΔΔ 485/26.07.2019) Απόφασης «Διορισμός Μετακλητού Γενικού Γραμματέα Πολιτισμού στο ΥΠΠΟΑ»,

ζ. Του Ν. 4858/2021 (ΦΕΚ:Α:220/19-11-2021) "Κύρωση Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς",

η. του Ν. 3521/2006 «Κύρωση της Σύμβασης για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (ΦΕΚ 275/Α/22.12.2006),

θ. Του ΠΔ 62/2012 (ΦΕΚ:Α:112/03-05-2012) «Καταγραφή, αποτύπωση και τεκμηρίωση άυλων πολιτιστικών αγαθών».

2) Την με αρ. πρωτ.: ΥΠΠΟΑ/ΥΓ/ΓΔΔΥΗΔ/ΔΔΑΔ/ΤΔΜΠ/607368/58925/43903/41284/15828/09-11-2020 (ΑΔΑ Ψ2ΘΣ4653Π4-66Ε) Υπουργική Απόφαση, σχετικά με τη συγκρότηση της Εθνικής Επιστημονικής Επιτροπής για την εφαρμογή της Σύμβασης για την προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

3) Τον φάκελο που υποβλήθηκε στη Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς από τον Κωνσταντίνο Διαμ. Χαρτοφύλη, Πρόεδρο Εταιρείας Νισυριακών Μελετών.

4) Την ομόφωνη θετική γνωμοδότηση αναφορικά με το Δελτίο εγγραφής του στοιχείου «Καλαντήρα Νισύρου» της Εθνικής Επιστημονικής Επιτροπής για την εφαρμογή της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς,

ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΜΕ

Εγκρίνουμε την εγγραφή του στοιχείου «Καλαντήρα Νισύρου» στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας, όπως περιγράφεται στο συνημμένο Δελτίο Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς που φέρει τον παραπάνω τίτλο, διότι πρόκειται για εθνικό δρώμενο σημαντικό τόσο για τη μνήμη και την ταυτότητα των Νισυρίων, όπου και αν διαβιούν, όσο και για την ανάδειξη των εθνικών πρακτικών της Κυριακής του Λαζάρου.

Συνημμένα: Το Δελτίο (8 φύλλα)

Εσωτερική διανομή: ΔΙΝΕΠΟΚ/Α

Η Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού

Λίνα Μενδώνη

Πίνακας Αποδεκτών

1. Γραφείο Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού
2. Γραφείο Γενικού Γραμματέα ΥΠΠΟΑ
3. Γραφείο Γενικής Διευθύντριας Αρχαιοτήτων & Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΥΠΠΟΑ
4. Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO, Ακαδημίας 3, Τ.Κ. 10027
5. Γραμματεία Εθνικής Επιστημονικής Επιτροπής για την εφαρμογή της Σύμβασης για την προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, ΔΙΝΕΠΟΚ, 3ης Σεπτεμβρίου 42, 10433
6. Κωνσταντίνο Διαμ. Χαρτοφύλη, email: kon.hartofilis@gmail.com
7. Δήμος Νισύρου, e-mail: nisyros2@otenet.gr
8. Δημοτικό Σχολείο Νισύρου, e-mail: mail@dim-mandr.dod.sch.gr, dtsoulatos@sch.gr

ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Χορευτικές παραδόσεις της Νισύρου: Ο χορός της κούππας και ο χορός Καμάρες

1. Σύνομη παρουσίαση του στοιχείου Ψυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

α. Με ποιο όνομα αναγνωρίζεται το στοιχείο από τους φορείς του:

Το όνομα με το οποίο αναγνωρίζεται το στοιχείο αυτό στο ευρύτερο κοινό σήμερα, είναι, *νισύριοι χοροί, ο χορός της κούππας και ο χορός Καμάρες.*

β. Άλλες ονομασίες

Σε παλαιότερες εποχές, οι Καμάρες ονομαζόντουσαν και «Σήμα».

γ. Σύνομη Περιγραφή:

Στη Νίσυρο, το βράδυ της ημέρας των μεγάλων πανηγυριών, των γάμων και γενικά των χαρμόσυνων γεγονότων γίνεται γλέντι, συστατικό στοιχείο του οποίου είναι ο χορός και βέβαια οι νισύριοι χοροί που συγκινούν και τους παλαιότερους αλλά και τη νεολαία. Οι νισύριοι χοροί είναι κυκλικό χοροί, με εξαίρεση τις Καμάρες, και στα δύο άκρα του κύκλου, το *μπροστάρι* και το *πισωράδι*, είναι κατά κανόνα άνδρες. Σε ό,τι αφορά τα θρησκευτικά πανηγύρια, από τους πιο ενδιαφέροντες χορούς είναι ο χορός της κούππας. Όταν αρχίσει "ο χορός της κούππας", τότε συνήθως άνδρας οδηγεί φιλικό και όχι απαραίτητα συγγενικό γυναικείο πρόσωπο στην κεφαλή του χορού, στο *μπροστάρι*. Το πρόσωπο αυτό παίρνει στο δεξιό χέρι μια κούππα, ενώ ταυτόχρονα ο άνδρας ρίχνει ένα χρηματικό ποσό μέσα σ' αυτήν. Το πρόσωπο που «τιμήθηκε» χορεύει κρατώντας την κούππα μέχρι να οδηγηθεί στο *μπροστάρι* και να την πάρει άλλο με την ίδια διαδικασία. Τα έσοδα από την κούππα προορίζονται για ενίσχυση των οικονομικών των εκκλησιών και Μονών της Νισύρου.

Οι Καμάρες χορεύονται σε ζευγάρια έχοντας ενωμένα τα χέρια (δεξί και αριστερό) στην αρχή στο ύψος του ώμου και μετά υψωμένα, δημιουργώντας ένα είδος «καμάρας». Μετά από διάφορους βηματισμούς κάνουν μεταβολή και το κάθε ζευγάρι περνά κάτω από τα υψωμένα χέρια, τις καμάρες, των υπολοίπων. Αυτό επαναλαμβάνεται διαδοχικά από όλα τα ζευγάρια, οπότε γίνεται μεταβολή και αρχίζει ο ίδιος βηματισμός προς την αντίθετη κατεύθυνση.

δ. Πεδίο ΑΠΚ:

- προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις
- επιτελεστικές τέχνες
- v κοινωνικές πρακτικές-τελετουργίες-εορταστικές εκδηλώσεις**

- γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν
- τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία
- άλλο

ε. Περιοχή όπου απαντάται το στοιχείο:

Οι νισύριοι χοροί χορεύονται στη Νίσυρο και στις ανά τον κόσμο νισυριακές παροικίες. Ορισμένοι εξ αυτών και σε γειτονικά νησιά, στην Κω η κούππα, στην Τήλο οι Καμάρες, αλλά με διαφορετικά βήματα, διαφορετικές κινήσεις, συνοδεία τραγουδιού, με πιθάρι αντί για κούπα κ.ά. Θεωρείται ότι οι Καμάρες μεταφέρθηκαν στην Τήλο αργότερα (δεκαετία του 20-30) από τον μεγάλο Νισύριο βιολιστή Γιώργο Μακρυγιάννη, τον οποίο καλούσαν στα γύρω νησιά για να παίξει σε γάμους και γενικά σε διασκεδάσεις (σχετ. Ο χορός Καμάρες. Κ. Χαρτοφύλη, *Η Νίσυρος χορεύει και τραουδά*, Έκδοση Εταιρείας Νισυριακών Μελετών, 2017, σ. 30-31).

στ. Λέξεις-κλειδιά:

Κούππα, Καμάρες, Σήμα.

2. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

α. Ποιοι είναι φορείς του στοιχείου;

Οι κάτοικοι και των τεσσάρων οικισμών της Νισύρου, αλλά και οι ανά τον κόσμο Νισύριοι σε ότι αφορά στις Καμάρες. Η κούππα χορεύεται μόνο στη Νίσυρο.

β. Έδρα/τόπος

Για την κούππα

Διεύθυνση: Ιερά Μονή Παναγίας Σπηλιανής, Μανδράκι Νισύρου ΤΚ: 85303
Τηλ.: 22420 - 31125 ή 31253
e-mail: spiliara@otenet.gr

Για τις Καμάρες

1. Διεύθυνση: Δήμος Νισύρου Δωδεκανήσου ΤΚ: 85303
Τηλ.: 22423 60513
e-mail: nisyros2@otenet.gr
2. Διεύθυνση: Σύλλογος Γυναικών Νισύρου. Μανδράκι Νισύρου ΤΚ: 85303
3. Διεύθυνση: Σύλλογος Νισυρίων Αθηνών Ο ΓΝΩΜΑΓΟΡΑΣ και
Εταιρεία Νισυριακών Μελετών: 3ης Σεπτεμβρίου 25, Αθήνα Τ.Κ.: 10432
url/ site web: www.nisyros.gr www.nisyriakesmeletes.gr
e-mail: info@nisyriakesmeletes.gr
4. Διεύθυνση: Σύλλογος Νισυρίων Ρόδου "Η ΠΟΡΦΥΡΙΣ": Βάλια Σεμερτζιδη 4,
Ρόδος Τ.Κ.: 85100

γ. Περαιτέρω πληροφορίες για το στοιχείο:

Για την κούππα

Όνομα: π. Στέφανος Καλλιστής
Ιδιότητα: Αρχιμανδρίτης, Ηγούμενος της Μονής και υπεύθυνος για όλες τις εκκλησίες
και Μονές του νησιού
Διεύθυνση: Ι.Μ. Παναγίας Σπηλιανής, Νίσυρος, Τ.Κ.: 85303
Τηλ.: 22420 - 31125 ή 31253

Για τις Καμάρες

1. Ο εκάστοτε αρμόδιος για τα πολιτιστικά Δημ. Σύμβουλος, Επικοινωνία, στον Δήμο Νισύρου, ως ανωτέρω. Την περίοδο αυτή υπεύθυνη είναι η Καρούτσου Ειρήνη.
2. Όνομα: Ιωάννα Σακλαρίδη, Πρόεδρος Συλλόγου Γυναικών Νισύρου. Μανδράκι Νισύρου Τ.Κ.: 85303
3. Όνομα: Κωνσταντίνος Θεοδώρου, ερασιτέχνης χοροδιδάσκαλος. Μανδράκι Νισύρου Τ.Κ.: 85303
4. Όνομα: Θεοδώρα Βλέσσα και Ειρήνη Κατσιματίδου, μέλη του συλλόγου Νισυρίων Αθηνών "Ο Γνωμαγόρας". Η κ. Κατσιματίδου είναι και Γ. Γραμματέας της Εταιρείας Νισυριακών Μελετών. Διεύθυνση: 3^{ης} Σεπτεμβρίου 25 Αθήνα Τ.Κ.: 10432 κ. Βλέσσα και κ. Κατσιματίδου, e-mail: info@nisyriakesmeletes.gr
5. Όνομα: Σοφία Δημητριάδη, Πρόεδρος Συλλόγου Νισυρίων Ρόδου «Η Πορφυρίς». Διεύθυνση: Βάλια Σεμερτζίδη 4 Ρόδος, Τ.Κ.: 85100

3. Αναλυτική περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ, όπως απαντάται σήμερα

Η κούππα

Ο γνωστός χορός «εμπρός», είναι χορός με τον οποίο εψυχαγωγούνται ανάκαθεν οι Νισύριοι, με τη διαφορά ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση, ψυγαγωγούμενοι, ενισχύουν τα οικονομικά των εκκλησιών και μοναστηρίων του νησιού, τα οποία σε παλιές εποχές διαδραμάτιζαν πολύ ενεργό κοινωνικό ρόλο στη ζωή των νησιωτών. Και σήμερα, πέραν από τις ανάγκες συντήρησης των εγκαταστάσεών τους και κάλυψης των λοιπών παγίων εξόδων τους, εξακολουθούν να επιτελούν και κοινωνικό ρόλο, βοηθώντας τους εμπερίστατους, όπως και όσο μπορούν.

Σήμερα, το έθιμο της κούππας τελείται σε όλα τα μεγάλα πανηγύρια του νησιού. Εκτός από τον Δεκαπενταύγουστο στο Μανδράκι από όπου ξεκίνησε, χορεύεται πλέον σε όλα τα χωριά. Συγκεκριμένα: Στις 14 Σεπτεμβρίου στο πανηγύρι του Σταυρού στο Άργος. Στις 30 Ιουνίου, των Αγίων Αποστόλων στους Πάλους. Στον Εμπορειό στην Παναγία την Κυρά τον Δεκαπενταύγουστο και 9 Νοεμβρίου του Ταξιάρχη. Στα Νικειά στις 26 Σεπτεμβρίου του Αγίου Θεολόγου, και στις 21 Νοεμβρίου των Εισοδίων. Το βράδυ του κάθε πανηγυριού όλος ο κόσμος συγκεντρώνεται στο χοροστάσι, που είναι ή η πλατεία του χωριού ή το προαύλιο της εκκλησίας. Σε ό,τι αφορά το πανηγύρι της Παναγίας Σπηλιανής στις 15 Αυγούστου στο Μανδράκι, που αποτελεί και το πιο σημαντικό πανηγύρι με συρροή κόσμου από τα γύρω νησιά, όλοι συγκεντρώνονται στην «τράπεζα», στον Ζησιμοπούλειο πολυχώρο για το βραδινό γιορταστικό γλέντι, στο οποίο κυρίαρχη θέση έχει η «κούππα», στην οποία θα παραστούν όσοι παρευρίσκονται στο νησί το βράδυ της ημέρας εκείνης, ντόπιοι, επισκέπτες και προσκυνητές. Χαρακτηριστικό και πρωτοτυπία του χορού, πέραν του σκοπού του, αποτελεί το γεγονός ότι αυτή (συνήθως είναι γυναίκα) που βρίσκεται στην κεφαλή του χορού, «στο μπροστάρι», με το δεξί χέρι της κρατά μια κούππα, ενώ με τα αριστερό κρατά το χέρι της επομένης, όπως γίνεται στους κυκλικούς χορούς. Όταν αρχίσει η κούππα, ο κάθε άνδρας, επιλέγει μια συγγενή, φίλη, γειτόνισσα ή γνωστή του, την οποία οδηγεί στην κεφαλή του χορού, στο *μπροστάρι*. Εκεί, η γυναίκα παίρνει στο χέρι της την κούππα που κρατά το μέχρι τότε μπροστάρι και αρχίζει να χορεύει, ενώ ταυτόχρονα ο άνδρας ρίχνει στην κούππα ένα ποσόν. Το ύψος του ποσού αντανakλά και την αξία που δίνει ο άνδρας στη γυναίκα που τίμησε οδηγώντας την στο μπροστάρι. Με τα σημερινά δεδομένα, λόγοι γοήτρου επιβάλλουν το ποσό αυτό να μην είναι κέρμα, κι έτσι, συνήθως δεν μπορεί να είναι μικρότερο από 5 ευρώ, όπως παλιά ήταν χαρτονόμισμα των 50 δρχ., χωρίς βεβαίως αυτό να αποτελεί απαραίτητο κανόνα. Σιγά-σιγά επικράτησε να ονομάζεται «κούππα» και ο αντίστοιχος χορός, στον οποίο ως χορεύτριες συμμετέχουν αποκλειστικά γυναίκες, με ελάχιστες εξαιρέσεις συμμετοχής ανδρών. Μετά την έναρξη του χορού, η κούππα περνά από χέρι σε χέρι σε πολλές άλλες γυναίκες.

Η επιλογή της γυναίκας που ηγείται του χορού κάθε φορά είναι δηλωτική των ποικίλων συναισθημάτων, τα οποία τρέφει γι' αυτήν αυτός που την «τάει στο

μπροστώρι» Για τις κυρίες μεγάλης ηλικίας σημαίνει φυσικά ένδειξη σεβασμού. Παίρνοντας την κούππα, οι μητέρες, οι γιαγιάδες, οι πεθερές, οι νουνές, οι δασκάλες, απολαμβάνουν την εκτίμηση, την αναγνώριση, το «σέβας» που κατέκτησαν με την ωριμότητα και την πολύχρονη προσφορά μέσω του ρόλου τους. Για τις συζύγους, συνιστά επιβεβαίωση της κυρίαρχης θέσης που διατηρούν στις καρδιές των συζύγων τους. Για τις κόρες, είναι έκφραση πατρικής αγάπης και τρυφερότητας. Για τις ανύπαντρες, η κούππα είναι ευκαιρία για έκφραση από τα παλικάρια, που τις διαλέγουν και ερωτικών συναισθημάτων.

Διακαής πόθος κάθε Νισυροπούλας είναι να χορεύει πολλές φορές στην κούππα, αφού στη μικρή κοινωνία του τόπου μας η επιλογή αυτή αποτιμάται ως επιβεβαίωση της αξίας της και ως έκφραση συμπάθειας, θαυμασμού και αγάπης προς το πρόσωπό της. Η εξαίρεση μιας κοπέλας από την κούππα της δημιουργεί δυσάρεστα συναισθήματα. Γι' αυτό οι άντρες που το γνωρίζουν, δεν επιτρέπουν να εκτεθεί κοινωνικά καμιά γυναίκα του σογιού τους ή απλώς γνωστή τους, ούτε να πληγωθεί με το πικρό συναίσθημα της απόρριψης. Το αποτέλεσμα φυσικά είναι ο χορός να κρατά πολλές ώρες, ώστε να έρθει για όλες η σειρά.

Ως «κούππα» χρησιμοποιούνταν αρχικά αλλά και τώρα σε πολλές περιπτώσεις, μια οποιαδήποτε κούππα, συνήθως μεταλλική. Τα τελευταία χρόνια, στο πανηγύρι της Παναγιάς στο Μανδράκι χρησιμοποιείται ασημένια κούππα με ανάγλυφες παραστάσεις (βλ. φωτογραφία Νο 1 στο Παράρτημα που ακολουθεί).

Εξυπακούεται ότι κατά διαστήματα το περιεχόμενο της κούππας αφαιρείται για να αδειάσει και να ξαναγεμίσει στη συνέχεια. Μετά το πέρας του χορού τα χρήματα παραδίδονται στην επιτροπή της Μονής για καταμέτρηση. Το τελικό ποσό των εσόδων ανακοινώνει πανηγυρικά κάποιος που κάθε φορά ορίζεται. Τότε αρχίζουν οι προσφορές κυρίως των απόντων στο εξωτερικό δι' επιστολών ή δι' αντιπροσώπου, αλλά και των παρόντων. Ο κόσμος χειροκροτεί με ενθουσιασμό για τις προσφορές αλλά και για τη συνέχιση του εθίμου. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι γνωστός πολυεκατομμυριούχος Νισύριος της Αμερικής, τα τελευταία χρόνια, φροντίζει να βρίσκεται στη Νίσυρο την ημέρα του πανηγυριού της Σπηλιανής, όπου η αλλοδαπή σύζυγος και τα παιδιά του χορεύουν με την ίδια άνεση όπως και οι ντόπιοι και στο τέλος προσφέρει το ποσόν των 5.000 δολ. ΗΠΑ.

Όπου κι αν βρεθεί ο Νισύριος της διασποράς κουβαλά στις αποσκευές του του και της ψυχής του αναμνήσεις από τα πανηγύρια αυτά, στα οποία το κέφι είναι πηγαίο, ανεξάντλητο και η συμμετοχή καθολική. Η πίστη και η προσήλωση στις παραδοσιακές αξίες εξασφάλιζε για κάθε άνθρωπο τη δική του θέση στην κοινωνία. Παρά τη φτώχεια και την ανέχεια των παλαιών εποχών, οι καρδιές παρέμεναν ανοιχτές. Στις χαρές και τις λύπες όλοι μαζί έδιναν και έπαιρναν. Έτσι αλάφρωναν από τα βάρη και δυνάμωναν για τη συνέχεια της βιοπάλης. (Αυτές οι σκέψεις και τα συναισθήματα υπαγορεύθησαν από την Ειρήνη Θεοδώρου, η οποία στο μεταξύ διάστημα εγκατέλειψε τα εγκόσμια).

Οι καμάρες

Ο χορός αυτός χορευόταν παλιά, μέχρι και τη δεκαετία του 40 στο πλαίσιο της διασκέδασης του γάμου. Δεν αποτελεί κυκλικό ή αντικριστό χορό, αλλά χορεύεται συνοδεία μουσικής σε ζευγάρια «κατά στίχον». Το πρώτο ζευγάρι ήταν ο κουμπάρος με τη νύφη, το δεύτερο η κουμπάρα με τον γαμπρό και ακολουθούσαν οι υπόλοιποι καλεσμένοι.

Τις τελευταίες δεκαετίες ο χορός αυτός χορεύεται κυρίως σε άλλες χορευτικές εκδηλώσεις, εθνικές εορτές, (πιο σπάνια και στους γάμους), οπότε η σύνθεση των ζευγαριών μεταβάλλεται αναλόγως.

Είναι είδος συρτού που χορεύεται προς τα μπρος και όχι πλάγια προς τα δεξιά. Η μουσική ανήκει στην κατηγορία των «εύθυμων» (allegretto). Τα ζευγάρια, δεξιά οι άντρες και αριστερά οι γυναίκες, στον ρυθμό της μουσικής, κρατώντας ενωμένα χέρια (το δεξί οι γυναίκες και το αριστερό οι άντρες) στο ύψος των ώμων, ξεκινούν με το αριστερό πόδι, κάνοντας τριπλές αναπηδήσεις βημάτων, οι οποίες στο τρίτο βήμα «κρατούν» (σταθεροποιούν για λίγα δευτερόλεπτα το πόδι που πατά) πάνω στη

μουσική και οι οποίες εναλλάσσονται τέσσερις (4) φορές, πρώτα προς τα εμπρός, μετά όπισθεν, μετά δεξιά και τέλος αριστερά, διαγράφοντας νοητά το σήμα του σταυρού. Εξ αυτού του γεγονότος φαίνεται ότι ο χορός φέρει και την ονομασία *σήμα* (το σήμα του σταυρού, μαρτυρία αείμνηστης Καλ. Καραβάκη). Στη συνέχεια και ενώ τα ζευγάρια συνεχίζουν τον βηματισμό σημειωτόν, μόνο το πρώτο ζευγάρι προχωρεί προς τα εμπρός, προς την άκρη της πίστας, παίρνοντας σχετική απόσταση, δύο μέτρα περίπου, από τα υπόλοιπα. Τότε κάνει μεταβολή ακουμπώντας πλάτη με πλάτη με αλλαγή χεριών, αντικρίζει τα υπόλοιπα ζευγάρια και αρχίζει την κίνηση προς αυτά, δίνοντάς τους τρόπον τινά το «σύνθημα» να ξεκινήσουν και εκείνα τον βηματισμό ανασηκώνοντας ψηλά τα ενωμένα χέρια τους και σχηματίζοντας είδος κινούμενης «καμάρας» (αψίδας). Το πρώτο ζευγάρι περνά κάτω από τις καμάρες των αντιθέτως κινουμένων ζευγαριών. Το επόμενο (δεύτερο) ζευγάρι που θα φθάσει στο τέλος της πίστας θα κάνει ακριβώς τις ίδιες κινήσεις με το πρώτο και ούτω καθεξής, με αποτέλεσμα όλα τα ζευγάρια να δημιουργούν «καμάρες» φθάνοντας έως το τέλος του αντίθετου άκρου της πίστας, αλλά και όλα να περνούν κάτω από αυτές επαναλαμβανόμενα.

Παραλλαγή του χορού χορεύεται και σε άλλα όμορα νησιά, αλλά ενώ στη Νίσυρο χορεύεται με οργανική μελωδία χωρίς τραγούδι στα άλλα μέρη χορεύεται με διαφορετικά βήματα, διαφορετικές κινήσεις, διαφορετική μουσική και πολλές φορές και με συνοδεία τραγουδιού (βλ. ανωτέρω ίδια παρ.).

Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του Ελληνιστή Λιθουανού ιατρού Καρόλου Φλέγελ, ο οποίος στο βιβλίο του *Η Νήσος Νίσυρος και οι Θέρμαι Αυτής*, 1899, σ. 32, αναφερόμενος στα έθιμα της Κυριακής του γάμου, γράφει: «*Μετά δε την μεσημβριαν, οι καλεσμένοι και οι παράνυμφοι γίνονται, όπως εκεί λέγεται, φράγκοι, δηλαδή μεταμφιέννυνται, αι μεν νέαι ενδυόμεναι εορτάσιμον ανδρικήν στολήν οι δε νέοι γυναικείαν, χορεύουσι δε ούτω μεταμφιεσμένοι εν τη κεντρικωτέρα πλατεία του χωρίου μεταξύ άλλων, χορόν Καμάραις ονομαζόμενον, ομοιάζοντα δε τω τετραχόρω της Εσπερίας...».* Προκαλεί εντύπωση το γεγονός της ενδυμασίας που περιγράφει ο Φλέγελ. Με τη λέξη «φράγκοι» στα νησιά μας εννοούσαν, τους ντυμένους με ευρωπαϊκή ενδυμασία, όχι με τις τοπικές φορεσιές, οπότε αυτό είναι κατανοητό. Δυσκολοεξήγητο είναι το ότι οι άνδρες ντυνόntonταν με γυναικεία ρούχα και οι γυναίκες αντίστροφα. Αυτό, εξ όσων γνωρίζουμε, δεν έχει καταγραφεί από άλλον, ούτε και διεσώθη ως παράδοση, εκτός βεβαίως από την περίπτωση της αποκριάς. Γεγονός όμως είναι ότι, μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '50, στον χορό της Δευτέρας του γάμου (οι γάμοι πάντα Κυριακή), άνδρες και γυναίκες, συνήθιζαν να φορούν χάρτινα καπέλα, όπως τα αποκριάτικα. Αργότερα και μέχρι σήμερα, στα γλέντια γενικά οι άνδρες φορούν στο λαιμό κόκκινο μαντίλι με λευκά σχέδια.

4. Χώρος/εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που συνδέονται με την επιτέλεση/ άσκηση του στοιχείου ΑΠΚ

Χορός κούππας

Κύριος χώρος είναι η καλούμενη «τράπεζα», δηλαδή το χοροστάσι, στον Ζησιμοπούλειο πολυχώρο στο Μανδράκι Νισύρου, όπου πραγματοποιείται η πιο σημαντική επιτέλεση του εθίμου, στις 15 Αυγούστου. Στις άλλες περιπτώσεις, τα χοροστάσια των άλλων οικισμών και μονών του νησιού.

Χορός Καμάρες

Βασικά, το χοροστάσι του κάθε οικισμού ή ο χώρος όπου διασκεδάζουν οι νισυριακές παραιοκίες στην έδρα της παραιοκιακής κοινότητας.

5. Προϊόντα ή εν γένει υλικά αντικείμενα που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης/άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

Στην κούππα, το εισπραχθέν ποσό διατίθεται όπως αναφέρεται στην προηγούμενη παράγραφο.

6. Ιστορικά στοιχεία για το στοιχείο ΑΠΚ.

Χορός της κούππας

Η χρονολογία έναρξης του εθίμου δεν είναι γνωστή. Πρέπει όμως να ανατρέξουμε σε πολύ προγενέστερους χρόνους σύμφωνα με τις μνήμες και τις μαρτυρίες που διεσώθησαν. Το βέβαιον είναι ότι το έθιμο ίσχυε μόνο στο πανηγύρι της Παναγίας Σπηλιανής στις 15 Αυγούστου και αργότερα, τα τελευταία χρόνια επικράτησε να τελείται και στα πανηγύρια άλλων οικισμών και εκκλησιών, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Η πρώτη πάντως επίσημη καταγραφή του εντοπίζεται στη σελ. 24 του βιβλίου του σχολάρχου Γ. Παπαδόπουλου με τίτλο «*Γενική Γεωγραφική και Ιστορική περιγραφή... της νήσου Νισύρου, 1909*». Στην περιγραφή της Μονής Σπηλιανής περιγράφοντας τις εκκλησίες στη Νίσυρο γράφει σχετικά: «*Το Μοναστήριον (Μονή Σπηλιανής), τιμάται επ' ονόματι της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, περί το δειλινόν συγκροτείται εν υπαίθρω χορός, εις τον οποίον οι νέοι άγουσι τας κορασίδας και γυναίκας προτροπάδην εις το έμπροσθεν μέρος του χορού, ρίπτοντες εντός κοίλου σιδηρού τρυβλίου, όπερ αποκαλοῦσι κούππαν, κέρματα τινά προς συμφέρον του δημοσίου*».

Διευκρινίζεται ότι την εποχή εκείνη την εποπτεία διαχειρίσεως της Μονής είχε ο δήμος Νισύρου, γι' αυτό και αναφέρεται το δημόσιο ως αποδέκτης των εσόδων. Μετά τον Σχολάρχη και άλλοι σε σχετικά πρόσφατους χρόνους περιγράφουν ή απλώς κάνουν μνεία του εθίμου (σχετ. στην παρ. 9 πιο κάτω).

Παλιά η θέση στο μπροστάρι του χορού δεν οριζόταν αυθαίρετα ούτε τυχαία. Ακολουθείτο αυστηρό εθιμοτυπικό, σύμφωνα με το οποίο ο ιερέας ή ο ηγούμενος της Μονής έκανε την έναρξη δίνοντας στον δήμαρχο το δικαίωμα να επιλέξει πρώτος. Με δική του υπόδειξη ο εκπρόσωπος της εκκλησίας έδινε την κούππα στη μητέρα, τη σύζυγο, την κόρη του ή σε όποια γυναίκα ο πρώτος πολίτης του τόπου θεωρούσε πως άξιζε να αποδοθεί μεγαλύτερη τιμή. Σήμερα αυτό και μόνο αυτό το εθιμοτυπικό έχει ατονήσει.

Χορός Καμάρες

Για την ιστορική πορεία του χορού αυτού, φαίνεται ότι πρέπει να ανατρέξουμε πολύ πίσω στο χρόνο. Η πρώτη επίσημη αναφορά καταγράφεται στο βιβλίο του Ρωσο-Λιθουανού ελληνιστή γιατρού, Καρόλου Φλέγκελ, *Η νήσος Νίσυρος και αι θέρμαι αυτής*, 1899, σελ. 32, όπου περιγράφει τα έθιμα του γάμου. Στην παρ. 3 ανωτέρω παραθέσαμε ήδη την περιγραφή και τα σχόλιά μας. Το βέβαιον είναι ότι σύμφωνα με αναντίρρητη γραπτή μαρτυρία, από τον 19^ο αιώνα οι Νισύριοι χόρευαν το χορό «καμάρες» στους γάμους.

Στη συνέχεια, υπάρχει η μαρτυρία του Σχολάρχη, Γεώρ. Παπαδόπουλου, στο βιβλίο του, *Γενική Γεωγραφική και Ιστορική περιγραφή... Νισύρου, 1909* σ. 63, σύμφωνα με την οποία στα έθιμα του γάμου, περιλαμβανόταν και ο χορός αυτός, τον οποίο περιγράφει ως εξής: «*Πριν όμως απέλθωσιν εις το γεύμα τελείται χορός, όστις καλείται "σήμα" όμοιος με τον ονομαζόμενον σήμερα εις διάφορα μέρη "καμάρες"*». Εδώ, έχουμε και το καινούργιο στοιχείο της εναλλακτικής ονομασίας, «σήμα». Στην ανωτέρω περιγραφή των βημάτων στην παρ. 3 εξηγούμε από πού φαίνεται να προήλθε η ονομασία «σήμα».

Τα δυο αυτά βιβλία που αναφέρονται, βρίσκονται αναρτημένα στην ιστοσελίδα της Εταιρείας Νισυριακών Μελετών (www.nisyriakesmeletes.gr/ ΕΚΔΟΣΕΙΣ).

Άλλη επίσημη αναφορά για τον χορό αυτό έχουμε από τον διάσημο Ελβετό μουσικολόγο Μπω Μποβύ στο βιβλίο του *Τραγούδια των Δωδεκανήσων*, 1938, σελ. 222 του Β' τόμου, όπου καταχωρίζει με τον τίτλο «Μαντινάδα» τη δικθέρα (παρτιτούρα) της μουσικής για τις «Καμάρες». Στη σελ. 193, αναφερόμενος στους χορούς της Νισύρου, περιγράφει αναλυτικά πώς χορευόταν η «Μαντινάδα». Στη σελ. 157 περιγράφει σε ποια στιγμή των εθίμων του γάμου χορευόταν και σε ποια τοποθεσία,

όπως τα κατέγραψε κατά την επίσκεψή του στη Νίσυρο το 1931. Εδώ παρατηρούμε ότι μόνο ο Μπω Μποβύ τον αναφέρει ως «μαντινάδα», αλλά επειδή έμεινε μόνο 2-3 μέρες στη Νίσυρο και επειδή ο χώρος στον οποίο χορευόταν κατά την εποχή εκείνη λεγόταν μαντινάδα, είναι ενδεχόμενο να έσφαλε στην ονομασία του χορού, παρασυρθείς από το όνομα του χώρου στον οποίον χορευόταν.

Γεγονός πάντως είναι ότι από την πρώτη περιγραφή του Φλέγκελ έχουμε διαδοχικές περιγραφές του χορού σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, πράγμα που δηλώνει τη συνέχειά του με την πάροδο των ετών.

Στη σύγχρονη εποχή ο Νικήτας Κουμέντος στην εργασία του «Ο γάμος στη Νίσυρο, Νισυριακά τ.5, σ.157-263», περιγράφοντας τα έθιμα του γάμου, αναφέρεται και στον χορό καμάρες, αντλώντας πληροφορίες μάλλον από τις περιγραφές των ανωτέρω αναφερθέντων Γ. Παπαδόπουλου και Μπω Μποβύ.

Πέραν των ανωτέρω υπάρχουν και νεότερες αναφορές στον χορό αυτό, όπως «Ο χορός καμάρες» στην αρχική σελίδα της ιστοσελίδας της Εταιρείας Νισυριακών Μελετών (ο σύνδεσμος αναγράφεται πιο πάνω), στο μουσικό λεύκωμα «Η Νίσυρος χορεύει και τραουδά», 2017, έκδοση της Εταιρείας Νισυριακών Μελετών, όπου πέραν του σχετικού άρθρου σχετικά με την προέλευση του χορού, καταχωρίζεται και η παρτιτούρα της μουσικής του και επίσης στους επισυναπτόμενους στην ίδια έκδοση ψηφιακούς δίσκους υπάρχει η εκτέλεση με βιολί, σαντούρι και λαούτο. Η έκδοση αυτή είναι επίσης αναρτημένη στην ιστοσελίδα της Εταιρείας Νισυριακών Μελετών.

7. Η σημασία του στοιχείου σήμερα

α. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τα μέλη της κοινότητας/ τους φορείς του;

Οι απανταχού της γης Νισύριοι αναμένουν κάθε χρόνο τα πανηγύρια για να γιορτάσουν και κυρίως να χορέψουν, οπότε ξαναθυμούνται με νοσταλγία τα νεανικά τους χρόνια και ταυτόχρονα ψυχαγωγούνται, αφού στις κλειστές κοινωνίες των νησιών λίγοι είναι οι τρόποι ψυχαγωγίας.

Τα τελευταία χρόνια ευτυχώς παρατηρείται μια έντονη τάση των νέων προς την παράδοση των προγόνων τους. Η σημερινή νεολαία αρέσκεται να χορεύει τους παραδοσιακούς χορούς μας. Το πολύ ενθαρρυντικό στοιχείο είναι ότι και η νεολαία της διασποράς επιδεικνύει μεγάλο ενδιαφέρον για την εκμάθηση των παραδοσιακών χορών, αλλά και πολλοί αλλοδαποί που βρίσκονται στο νησί τους καλοκαιρινούς μήνες συμμετέχουν στις εκδηλώσεις που γίνονται στο νησί και με μεγάλο ενδιαφέρον χορεύουν ή προσπαθούν να μάθουν τα βήματα των τοπικών χορών.

Χορός της κούππας

Το πανηγύρι της Παναγιάς τον Δεκαπενταύγουστο είναι η σημαντικότερη ημέρα για τον όπου γης Νισύριο και γι' αυτό επιδιώκει να βρίσκεται εκεί την ημέρα αυτή και να συμμετάσχει στην πάνδημη χαρά. Αν δεν τα καταφέρει, είναι βέβαιον ότι με μεγάλη συγκίνηση θα νοσταλγεί και νοερώς θα συμμετέχει στην κάθε επιμέρους εκδήλωση. Η «κούππα» αποτελεί μια από τις πιο χαρακτηριστικές εκδηλώσεις του πανηγυριού.

Όλοι οι παρευρισκόμενοι στη Νίσυρο στις 15 Αυγούστου και τις άλλες ημερομηνίες πανηγυριού Νισύριοι της διασποράς, αλλά και επισκέπτες από άλλα μέρη του εσωτερικού και του εξωτερικού και ιδίως η νεολαία, με ανυπομονησία αναμένουν την ώρα που θα αρχίσει ο χορός της «κούππας» για να συμμετάσχουν, οι μεν άρρενες για να εκδηλώσουν την εκτίμηση, την αγάπη ή τον σεβασμό προς τα πρόσωπα που θα πάρουν στο μπροστάρι, οι δε γυναίκες για να διαπιστώσουν την προς το πρόσωπό τους εκδήλωση αναλόγων συναισθημάτων.

Χορός Καμάρες

Αποτελεί συστατικό στοιχείο της παράδοσής μας και θεωρείται αναπόσπαστο τμήμα των μουσικοχορευτικών εκδηλώσεών μας. Το γεγονός ότι τα βήματά του είναι

διαφορετικού είδους από τους κυκλικούς χορούς, που είναι οι συνηθισμένοι χοροί, τουλάχιστον για τα νησιά του Αιγαίου, προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις νέες γενιές, απ' ό,τι διαπιστώνουμε με την πάροδο του χρόνου

β. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;

γ. Συμμετείχε και πώς η κοινότητα στην προετοιμασία της εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;

Χορός της κούππας

Η λαϊκή ποιήτρια της Νισύρου Ειρήνη Θεοδώρου, αείμνηστη πλέον, παρέσχε σημαντικές πληροφορίες και συμβουλές. Ο σύλλογος γυναικών Νισύρου, μέλη του χορευτικού μας συγκροτήματος στην Αθήνα (σύλλογος Γνωμαγόρας), η πρόεδρος του συλλόγου Νισυρίων Ρόδου «Η Πορφυρίς», κάτοικοι του νησιού και μέλη της παροικίας στην Αττική παρείχαν πληροφορίες και φωτογραφίες.

8. Διαφύλαξη/ανάδειξη του στοιχείου

α. Πώς μεταδίδεται το στοιχείο στις νεότερες γενιές σήμερα;

Η μετάδοση των νισυρικών χορών αποτελεί καρπό βιωματικής μύησης. Οι νέοι βλέπουν, αισθάνονται και συνειδητοποιούν τη σημασία τους από τα παιδικά τους χρόνια και επομένως στην ενηλικίωσή τους είναι ήδη υποστηρικτές τους.

Πέραν από την παρακολούθηση των παλαιότερων από τους νεότερους, σε κάθε ανεπίσημη σχολή χορού, τόσο στη Νίσυρο όσο και στους συλλόγους Νισυρίων σε Ρόδο, Αθήνα, Νέα Υόρκη, Καναδά, Αυστραλία και Φλόριντα ΗΠΑ, οι νισυρικοί χοροί διδάσκονται και χορεύονται σε κάθε εκδήλωση.

β. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης του στοιχείου που έχουν ληφθεί στο παρελθόν ή που εφαρμόζονται σήμερα (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Η περιγραφή, η φωτογράφιση και η κινηματογράφιση των νισυρικών χορών, η ανάρτηση ειδικών άρθρων αλλά και η μουσική εκτέλεσή τους στην ιστοσελίδα της Εταιρείας Νισυριακών Μελετών, η δημοσίευση ειδικού άρθρου μαζί με τις διφθέρες της μουσικής και η μουσική εκτέλεση στους ψηφιακούς δίσκους στην έκδοση *Η Νίσυρος Χορεύγει και Τραουδά*, καθώς και η αίτησή μας να συμπεριληφθεί στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας, εξυπηρετούν αυτό τον στόχο.

γ. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης που προτείνεται να εφαρμοστούν στο μέλλον (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Παρά το γεγονός ότι είναι εμφανές το ενδιαφέρον και η πίστη του κόσμου και ειδικά της νεολαίας στα έθιμα και ειδικά στους τοπικούς χορούς, εμείς θα συνεχίσουμε τις προσπάθειές μας για τη μετάδοση στις νέες γενιές του ενδιαφέροντος για τους παραδοσιακούς μας χορούς στο πλαίσιο διατήρησης της μουσικοχορευτικής μας παράδοσης. Η συνημμένη φωτογραφία με παιδιά προσχολικής ηλικίας από την παροικία μας στις ΗΠΑ να χορεύουν τις καμάρες το επιβεβαιώνει.

9. Βασική Βιβλιογραφία

Φλέγκελ, Κ., (1899). *Η νήσος Νίσυρος και αι θέρμαι αυτής*, σ.32.

Παπαδόπουλος, Γ., (1909). (Σχολάρχης), *Γενική Γεωγραφική και Ιστορική περιγραφή της νήσου Νισύρου*, Κωνσταντινούπολις, (έκδοση του ίδιου), 1909.

Μπω Μποβύ, Σ., (1938). *Τραγούδια των Δωδεκανήσων*, τ. Β', σ. 157, 193 και 222 η διφθέρα (παρτιούρα).

Μητροπολίτης πρώην Κώου κυρός Εμμανουήλ Καρπάθιος, (2020) "Η εν Νισύρω Ιερά Μονή Σπηλιανής", ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ τ. 21, Αθήνα, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών.

Κουμέντος, Ν. (1976). *Νισύριος γάμος*, *Νισυριακά*, τ.5^{ος}/ σ.216 και σ.251^η διφθέρα.

Σακελλαρίδης, Γ. (2000). «Χρονολογική παρουσίαση των εθιμοτυπικών του χωριού Νικειά Νισύρου», ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ τ. 14, Αθήνα, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών.

Χαρτοφύλη-Θεοδώρου, Ε. (2017). «Το έθιμο της κούππας, *Η Νίσυρος Χορεύγει και Τραουδά*», Αθήνα, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών.

Μπίλλη, Α. (2013). «Έθιμα της Νισύρου κατά χρονολογική σειρά», *Νισυριακά*, τ. 20, Αθήνα, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών.

Χαρτοφύλης, Κ. *Ο χορός ΚΑΜΑΡΕΣ ή ΣΗΜΑ, Η Νίσυρος Χορεύγει και τραουδά*, σ. 30-31.

Χαρτοφύλης, Κ. *Ο χορός ΚΑΜΑΡΕΣ*, www.nisyriakesmeletes.gr/αρχική_σελίδα

Ράφτης, Άλ. (1995). «Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Χορού», Έκδοση: Θέατρο ελληνικών Χορών «Δώρα Στράτου» (σελ 167 ως χορός «Εμπρός»-, σελ. 322-324 ως χορός Κούπ(π)α ή Κούπα της Παναγίας τα έσοδα προορίζονταν για την ομώνυμη εκκλησία και σελ. 248 βιβλιογραφικές αναφορές για Νίσυρο αλλά και Τήλο και Κω ...)

10. Συμπληρωματικά Τεκμήρια

α. Κείμενα (πηγές, αρχειακά τεκμήρια κτλ.)

Διφθέρες, *Τραγούδια των Δωδεκανήσων*, Μπω Μποβύ σ.222. *Νισύριος γάμος*, Ν. Κουμέντος, *Νισυριακά*, τ.5^{ος}, σ.251, *Η Νίσυρος χορεύγει και τραουδά*, σ.54.

β. Χάρτες

γ. Οπτικά και ακουστικά τεκμήρια (σχέδια, φωτογραφίες, αρχεία ήχου, βίντεο κτλ.)

NISYROS: ΖΩΗ, ΓΛΕΝΤΙ, ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΚΑΙ ΧΟΡΟΣ, διπλός ψηφιακός δίσκος, παραγωγή: Σύλλογος Νισυρίων Αμερικής ο «Γνωμαγόρας» (Astoria 1995), επιμέλεια έκδοσης Γιάννης Β. Πατρικής, βιολί: Γιώργος Κ. Χατζηνικολάου, σαντούρι Νίκος Μ. Παπάτσος, λαούτο-κιθάρα Γαβριήλ Κόντος.

Μουσική εκτέλεση 1979 σε κασέτα, βιολί Κ. Χατζηνικολάου, λαούτο Γ. Γιαννάκης. Εκτέλεση σε ψηφιακό δίσκο, συνημμένο στον τόμο *Η Νίσυρος χορεύγει και τραουδά*, έκδοση Εταιρείας Νισυριακών Μελετών, 2017 βιολί και σαντούρι Γ. Χατζηπέτρος και λαούτο Γ. Μεγαλούδης.

Φωτογραφίες στα Παραρτήματα που ακολουθούν.

γ. Βίντεο

δ. Διαδικτυακές πηγές (υπερσύνδεσμοι)

- http://www.dance-pandect.gr/pds_cosmos/pop/pop_lhmma_gr.php?oid=E-D562C&ActionP=Play&mode=Med&Obj=T&eid=E-D562C&aa=1
- <https://www.youtube.com/watch?v=xoyFqUfd2T8&t=964s>
από 16.00΄
- <https://www.youtube.com/watch?v=xYfRm0e3egQ&t=811s>
από 15.45΄
- YOU TUBE, αναζήτηση, Πανηγύρι Παναγίας Σπηλιανής Νισύρου, Δεκαπενταύγουστος στη Νίσυρο κ.ά.
- <https://www.facebook.com/Xoreuontas/MeToGnomagora/videos/944354892347024/>

11. Στοιχεία συντάκτη του Δελτίου

α. Όνομα Συντάκτη

Κωνσταντίνος Διαμ. Χαρτοφύλης

β. Ιδιότητα Συντάκτη

Αντιναύαρχος Λ.Σ. (ε.α.) Πρόεδρος Εταιρείας Νισυριακών Μελετών

γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου

Βούλα Αττικής, 15 Ιουνίου 2021

12. Τελευταία συμπλήρωση/επικαιροποίηση του Δελτίου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

Φωτογραφίες

Χορός της κούππας.

Νο 1. Η «κούππα» στα χέρια Νισυριάς, στη σύγχρονη εποχή

Νο 2. Αρχές 10ετίας του 50. Ο Διοικητής του αστυνομικού τμήματος Νισύρου, οδηγεί στην «κούππα» τον δήμαρχο του νησιού.

Νο 3. Νισυριές χορεύουν την κούππα, την ίδια χρονιά με την φωτογραφία Νο 2

Νο 4. Νισυριά της Αμερικής στο μπροστάρι της «κούπας», μέσα 10ετίας του 50

Νο 5. Νισυροπούλα της Αμερικής χορεύει με την κούπα.

Νο 6. Εναλλαγή της κούπας.

Χορός Καμάρες.

Χορεύοντας τις ΚΑΜΑΡΕΣ στη Νίσυρο

Τα Νισυράκια της Ρόδου χορεύουν τις «Καμάρες» σε εθνική γιορτή

Τα Νισυράκια της Αθήνας στη γιορτή για την επέτειο της ενσωματώσεως της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα.

Νισυρόπουλα στην Αμερική, χορεύουν τις «Καμάρες»

Διευκρίνιση. Σχετικά με την παρατήρηση στην παρ. 10 του Φύλλου προτεινόμενων βελτιώσεων.

Μέχρι και τον Μάρτιο του 1947, η Δωδεκάνησος ευρίσκετο υπό κατοχή. Οι Ιταλοί, Γερμανοί, αλλά και οι Άγγλοι στην «μεταβατική» περίοδο 1945-47, διέλυσαν τον οικονομικό ιστό των νησιών. Για παράδειγμα, στη Νίσυρο, μόνο ένας κάτοικος, (με ιδιορρυθμίες), είχε φωτογραφική μηχανή. Οι περισσότερες από τις φωτογραφίες που διεσώθησαν οφείλονται σε μετανάστες Νισυρίους της Αμερικής, οι οποίοι επανήρχοντο συνήθως, ανά 5ετία, για ολιγόμηνη επίσκεψη των οικογενειών τους. Ακόμη και η Αθηνά Ταρσούλη η οποία απεστάλη από την κυβέρνηση για να προβάλλει τα νησιά στην υπόλοιπη Ελλάδα, απαθανάτισε στο μνημειώδες βιβλίο της όσα θεώρησε σημαντικά με το πενάκι της και έχει μόνο δύο φωτογραφίες τοπίων (προφανώς προϋπήρχαν) στον τόμο της Νισύρου. Παράλληλα προς αυτό, οι κάτοικοι, δεν είχαν κατανοήσει τη σημασία των παλαιών φωτογραφιών για να τις προστατεύσουν. Αυτό κατατίθεται και εκ προσωπικής πείρας. Έτσι στο φωτογραφικό λεύκωμα που η Εταιρεία Νισυριακών Μελετών εξέδωσε το 2004 με επιμέλεια του υπογράφοντος, και στο οποίο προσπαθήσαμε να συγκεντρώσουμε όσο το δυνατόν περισσότερες από τις διασωθείσες παλιές φωτογραφίες, δεν υπάρχει κάποια με το χορό «Καμάρες».

Έτσι, στο παρόν, συμπεριλάβαμε ότι υπήρχε από σχετικά πρόσφατες εποχές. Η έλλειψη βεβαίως φωτογραφικού υλικού σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι ο χορός έπαυσε να χορεύεται, αφού παρατίθενται λεπτομερείς γραπτές περιγραφές σε διαδοχικά χρονικά διαστήματα.

ΑΝΑΡΤΗΤΕΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΪΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Αθήνα, 2022

Ταχ. Δ/ση: 3^η Σεπτεμβρίου 42 Αθήνα

Ταχ. Κώδικας: 10433

ΚΟΙΝ.: Ως Πίνακας Αποδεκτών

Πληροφορίες: Μ.Φακιολά

Τηλέφωνο: 210 5219064

e-mail: dnpk@culture.gr

ΘΕΜΑ: Εγγραφή του στοιχείου «Χορευτικές Παραδόσεις της Νισύρου: χορός Καμάρες και χορός της Κούμπας» στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας

ΑΠΟΦΑΣΗ

Έχοντας υπόψη:

1) τις διατάξεις:

α. Του Ν 4622/2019 (ΦΕΚ 133/Α/07-08-2019) «Επιτελικό Κράτος: Οργάνωση, λειτουργία ... Διοίκησης»,

β. του ΠΔ 70/2015 (ΦΕΚ 114/Α/22.9.2015) για την «Ανασύσταση των Υπουργείων...» και ειδικά το άρθρ. 2 που αφορά την ανασύσταση του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού,

γ. του ΠΔ 4/2018 (ΦΕΚ 7/Α/22.01.2018) «Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού»,

δ. του Π.Δ. 83/2019 (ΦΕΚ 121/Α/9.07.2019) «Διορισμός Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης, Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών»,

ε. του άρθρου 10 του Π.Δ. 84/2019 (ΦΕΚ 123/Α/17.7.2019) «Σύσταση και Κατάργηση Γενικών Γραμματειών και Ειδικών Γραμματειών/ Ενιαίων Διοικητικών

Τομέων Υπουργείων»,

στ. της με Α.Π. ΥΠΠΟΑ/ΥΠΟΥΡΓΟΣ/397848/12/26.07.2019 (ΦΕΚ ΥΟΔΔ 485/26.07.2019) Απόφασης «Διορισμός Μετακλητού Γενικού Γραμματέα Πολιτισμού στο ΥΠΠΟΑ»,

ζ. Του Ν. 4858/2021 (ΦΕΚ:Α:220/19-11-2021) "Κύρωση Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς",

η. του Ν. 3521/2006 «Κύρωση της Σύμβασης για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (ΦΕΚ 275/Α/22.12.2006),

θ. Του ΠΔ 62/2012 (ΦΕΚ:Α:112/03-05-2012) «Καταγραφή, αποτύπωση και τεκμηρίωση άυλων πολιτιστικών αγαθών».

2) Την με αρ. πρωτ.: ΥΠΠΟΑ/ΥΓ/ΓΔΔΥΗΔ/ΔΔΑΔ/ΤΔΜΠ/607368/58925/43903/41284/15828/09-11-2020 (ΑΔΑ Ψ2ΘΣ4653Π4-66Ε) Υπουργική Απόφαση, σχετικά με τη συγκρότηση της Εθνικής Επιστημονικής Επιτροπής για την εφαρμογή της Σύμβασης για την προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

3) Τον φάκελο που υποβλήθηκε στη Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς από τον Κωνσταντίνο Διαμ. Χαρτοφύλη, Πρόεδρο Εταιρείας Νισυριακών Μελετών.

4) Την ομόφωνη θετική γνωμοδότηση αναφορικά με το Δελτίο εγγραφής του στοιχείου «Χορευτικές Παραδόσεις της Νισύρου: χορός Καμάρες και χορός της Κούππας» της Εθνικής Επιστημονικής Επιτροπής για την εφαρμογή της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς,

ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΜΕ

Εγκρίνουμε την εγγραφή του στοιχείου «Χορευτικές Παραδόσεις της Νισύρου: χορός Καμάρες και χορός της Κούππας» στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας, όπως περιγράφεται στο συνημμένο Δελτίο Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς που φέρει τον παραπάνω τίτλο, διότι οι δύο χοροί συνιστούν σημαντική χορευτική έκφραση των Νισυρίων, όπου και αν κατοικούν. Επιπλέον, ο «Χορός της Κούππας» σε συνάρτηση με τον χαρακτήρα των Νισυριακών πανηγυριών στα οποία χορεύεται, προάγει την κοινωνική αλληλεγγύη και τη συνοχή της κοινότητας των Νισυρίων, όπου και αν διαβιούν.

Συνημμένα: Το Δελτίο (12 φύλλα)

Εσωτερική διανομή: ΔΙΝΕΠΟΚ/Α

Η Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού

Λίνα Μενδώνη

Πίνακας Αποδεκτών

1. Γραφείο Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού
2. Γραφείο Γενικού Γραμματέα ΥΠΠΟΑ
3. Γραφείο Γενικής Διευθύντριας Αρχαιοτήτων & Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΥΠΠΟΑ
4. Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO, Ακαδημίας 3, Τ.Κ. 10027
5. Γραμματεία Εθνικής Επιστημονικής Επιτροπής για την εφαρμογή της Σύμβασης για την προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, ΔΙΝΕΠΟΚ, 3ης Σεπτεμβρίου 42, 10433
6. Κωνσταντίνο Διαμ. Χαρτοφύλη, email: kon.hartofilis@gmail.com
7. Δήμος Νισύρου, e-mail: nisyros2@otenet.gr
8. Δημοτικό Σχολείο Νισύρου, e-mail: mail@dim-mandr.dod.sch.gr, dtsoulatos@sch.gr